

OBRAMBNOGEOGRAFSKO VREDNOTENJE SREDNJEGA POSOTELJA

Emil Pižorn*

Izvleček:

UDK: 911:355.3/4 (497.4-11)

Sestavek prikazuje vplive in učinke geografskih pojavov geografskega prostora Srednjega Posotolja na bojna dejstvanja, oziroma na dejavnosti vojaške obrambe. Sestavek obdeluje splošne vojaškogeografske, fizičnogeografske ter družbenogeografske dejavnike. Od slednjih niso obdelani učinki demografskih in ekonomskih dejavnikov. Najbolj so izpostavljeni učinki fizičnogeografskih dejavnikov. Sestavek je prikaz aplikacije teoretičnega modela operativno strateškega načina ocenjevanja vojaškogeografskega prostora na taktični ravni.

Ključne besede: geografski dejavniki, vojaškogeografski prostor, vojaška obramba, manever

THE DEFENSIVE - GEOGRAPHICAL EVALUATION OF THE »SREDNJE POSOTELJE«

Abstract:

The paper discusses the influences and effects of the geographical phenomena in the geographical region of the »Srednje Posotlje« on combat activities and military defence respectively. The papers deals with general military -, physical - and social- geographical factors, where the greatest emphasis is placed on the physical- geographical phenomena. However, it does not cover the effects caused by demographic and economic factors. The paper represents the aplication of the theoretical model of the operational and strategic evaluation of the military geographical region on the tactical level.

Key words: geographical factors, military geographical space, military defence, maneuver, Sotla border area.

* Major Emil Pižorn, univerzitetni diplomirani politolog, 381. Območno vojaško teritorialno poveljstvo Celje

1. UVOD

Ker predstavlja varnost države kompleksno vprašanje, je v tem sestavku obdelan prostorski vidik, kot primarni dejavnik oboroženega boja. Prikazana je, za taktično raven uporabna, vojaškogeografska ocena, sicer površinsko majhnega, zaradi obmejne lege in prometne odmaknjenosti zastavljenega, vendar pomembnega dela območja Republike Slovenije. prikazane so vzročno posledične povezave med vojaškoobrambnimi dejavnostmi in prostorskimi strukturami, torej možnostmi izvajanja vojaškoobrambnih dejavnosti na izbranem območju. S tem so na voljo možnosti in osnove za sprejem najugodnejših rešitev pri izvajanju vojaške obrambe.

2. SPLOŠNI VOJAŠKOGEOGRAFSKI DEJAVNIKI

2.1. Geografska lega in velikost Srednjega Posotelja

Srednje Posotelje leži v jugovzhodni (Gams, 1998, 21) in je obmejna mezoregija, ki na jugovzhodu meji na Hrvaško (Hrvatsko) Zagorje.

Po Žabkarju (1999, 4), je slovensko vojskovališče sestavljeno iz treh medsebojno povezanih obrob-nih bojevališč. Z njih se glavne smeri lijakasto stekajo v Ljubljansko kotlino, zato lahko Srednje Posotelje umestimo v vzhodnoslovensko bojevališče, ki meji na zahodno obrobje Balkana.

Srednje Posotelje meri 101 km², kar je 2,35 % površine slovenskega Panonskega sveta, ozi-roma 0,5 % površine Republike Slovenije.

Srednje Posotelje se kot možno bojišče na severovzhodu dotika Zgornjega Posotelja, na jugu pa se dotika Zagrebško - ljubljanske smeri, pri čemer sta hribovji Rudnice na severu in Orlice na jugu močni vojaškogeografski oviri tako za napadalca kot tudi za branilca.

2.2. Meje Srednjega Posotelja in državna meja

Državna meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško poteka v celoti po reki Sotli. Potek je polkrožen; v sotočju Olimšnice in Sotle se na zahodu ozemlje Republike Hrvaške najbolj zajeda v ozemlje Republike Slovenije. Dolžina meje, merjena od zaselka Nimno do vhoda v sotesko Zelenjak pri Kunšperku, znaša 32 461 m, medtem ko zračna razdalja med istima točkama znaša 15.345 m (Interaktivni Atlas, 1998). Koeeficient prelomljenosti meje znaša 2,12, kar po Marjanoviču (1983, 68) pomeni zelo prelomljeno mejo.

2.3. Vojaškogeografske značilnosti državne meje

Državna meja razdvaja omejeno tankovsko prehodno ravnino od Podčetrtku do Srebrnika in tankovsko prehodno Bistriško - sotelsko ravnico oziroma Kumrovško - Kunšperško polje. Največja izboklina v obmejnem pasu¹ je pri Podčetrtku ob sotočju Olimšnice in Sotle ter pri Atomskih Toplicah. Tam se na razdalji 100 metrov zgostijo trije vzdolžmejni površinski in en vodni komunikacijski snop in sicer cesta Mestinje - Bistrica ob Sotli ter obsootelska železnica na ozemlju Republike Slovenije, mejna reka Sotla in cesta Hum na Sutli - Kumrovec - Klanjec na ozemlju Republike Hrvaške. Zaradi tesni in 474 metrov visokega Kostrunovega brega z opazovalnim stolpom, je območje zelo lahko nadzirati, ven-dar ima prednost tista stran, ki ga učinkoviteje nadzira in prej zasede. Kapaciteta prostora je na slovenski strani večja kot na hrvaški strani.

¹ Obmejni pas je zemeljski pas, ki se nahaja na obeh straneh mejne črte. Njegova širina za vojaškoobrambne potrebe ni določena in je odvisna od konkretnih razmer in potreb (Marjanovič, 1983: 66).

Največja vboklina v hrvaškem ozemlju je območje vasi Sedlarjevo in grič Srebrnik (k 327), ki se zaradi svoje relativne višine dvigujeta nad dolinsko dno Srednjega Posotelja in predstavljata ključno zemljišče in kot tako prednost za slovensko stran.

Vzpetina Sveta Katarina (257 m n. v.) na hrvaški strani ima podobne lastnosti kot Srebrnik, le da je nižja. Naštete vbokline in izbokline predstavljajo naravno močne geografske objekte taktičnega pomena, katerih držanje pomeni veliko taktično prednost za eno ali drugo stran, nudijo pa tudi ugodne pogoje za izbor močnih položajev in naslonov za bojna delovanja.

2.4. Zaključek

Gledano v celoti, leži Srednje Posotelje kot potencialno bojišče izven pomembnejših vojaškogeografskih smeri operativno taktičnega pomena ter prometnih osi vzhodnoslovenskega bojevališča in je relativno varno. Obmejna lega in bližina Zagreba, kot strateškega objekta Republike Hrvaške, ga delata občutljivega pri možnem delovanju napadalčevih ognjenih sredstev pri agresije z razdalje, pri morebitnem prenosu težišča bojnih dejstev iz drugih smeri ter pri varnostnih vprašanjih, ki se nanašajo na nenadzorovano in neobvladljivo prehajanje beguncev in drugih oseb prek »zelene« meje.

3. FIZIČNOGEOGRAFSKI DEJAVNIKI

3.1. Geološke značilnosti

Srednje Posotelje ima zelo raznoliko petrografske sestavo. Večje dolomitno območje, ki je glede na trdoto po Marjanoviću (1983, 149), razporejeno v 6. kategorijo tal, za katere je pri inženirskem delu potrebno uporabljati eksploziv in ki obsega dobrih 15 % površja (Pavšek, 1998, 644), leži v trikotniku med Kozjem, Križan Vrhom in Gradiščem pri Podsredi. Skoraj na sredini dolomitnega območja leži majhna zaplata pliocensko - kvartarna prodla kislih kamnin, peska in gline (po geološki karti).

Laporji, peski in peščenjaki, ki zavzemajo dve petini celotne pokrajine so razprostranjeni od Imenske Gorce - Imenega - Sel - Virštanja - Gubnega - Drenskega Rebra - Verač - Buč - Sedlarjevega - Polja ob Sotli - Lastniča - Srebrnika - Hrastja do Trebč (Pavšek, 1998: 643). Po Marjanovićevi klasifikaciji (1983, 149) spadajo v 4. kategorijo tal - trda tla. Pri inženirskem delu se uporabljata kramp in vzvodni drog, eksploziv se uporablja samo za penetracijo.

Zakraselega površja je malo. Najdemo ga v pasu miocenskega litotamnijskega apnenca med Drenskin Rebrom - Zdolami - Križan Vrhom - Podsredo, kjer so nastale vrtače in suhe doline (Pavšek, isto tam). Na litotamnijskem apnencu so odkrite tri jame in sicer Gruska jama pri zaselku Gruska, Pustiškova jama na območju zaselka Lastnič in Ulekova jama² na območju zaselka Hrastje pri Bistrici ob Sotli ter brezno pri Vrenski Gorci.

Meljaste in glinaste kvartarne naplavine fluvialnega tipa prevladujejo v celotni dolini rek Sotle in Bistrice, potokov Olimšnica, Golobinjskega potoka in Buče. Po Marjanoviću (1983: 149) so klasificirane v 1. in 2. kategorijo trdote in se lahko inženirsko obdelujejo z vsem ročnim orodjem in inženirskimi stroji.

Usedline, predvsem apneneci in dolomiti, ki obsegajo 15 % obravnavanega območja, imajo veliko sposobnost vpijanja in oddajanja radioaktivnega žarčenja po jedrski eksploziji, kar

pomeni relativno dolgo sekundarno žarčenje in s tem oviro za manever in bivanje ne samo civilnega prebivalstva, ampak tudi vojaštva. Nasprotno pa naplavine, ki so v povodju reke Sotle, nudijo dobro zaščito pred žarčenjem³, saj imajo glede na apnence in dolomite manjšo sposobnost vpijanja in oddajanja radioaktivnih žarkov (Marjanović, 1983, 149).

*Tabela št.: 1. Možnost premikanja izven poti v Srednjem Posotelju
(Po Čoloviću, 1979, 36 in Marjanoviću, 1983, 80 priredil avtor)*

Naklon reliefa	Obvladljivi naklon na suhih in trdih tleh	Območje v Srednjem Posotelju
> 60 ⁰	Usposobljeno moštvo s posebno opremo za vzpenjanje	• Na karti ni takšnega naklona
40 ⁰ - 60 ⁰	Za moštvo z držanjem za rastje in tla	• Na karti ni takšnega naklona
30 ⁰ - 40 ⁰	Za tanke in samovozna orožja do 35 ⁰ , na krajših razdaljah tudi do 40 ⁰ ; Za tovarno živino;	• Zahodna pobočja Vina Gora pri Pilštanju • zahodna pobočja Pirhovega brega; • jugozahodna pobočja Gluhe peči • zahodna pobočja Olimsko
20 ⁰ - 30 ⁰	Za vozila goseničarje in za tovarno živino;	• Južna pobočja Rudnice • severna pobočja slemen na črti Javorščica -Vrh Virštanja - Plohov breg-Imenska Gorca-Sv. Križ (tt 290) • pobočja na črti Verače- Penkovo Selo- Drensko Reb-ro- Vina Gora- Klake- Zdole- Ješovec • Pirhov breg • Gluha peč • Stara Sveta Gora- Olimsko- Križan Vrh • Vrenska gorca • Dekmanca • zahodna pobočja Srebrnika
10 ⁰ - 20 ⁰	• Za tovarna in terenska vozila- kolesnike brez prikolice in za zaprežna vozila	• Južna pobočje Rudnice • slemena na črti Javorščica- Vrh Virštanja- Plohov breg- Imenska Gorca- Imeno • pobočja na črti Verače- Ortnice- Penkovo Selo- Drensko Reb-ro- Vina Gora- Klake- Zdole- Ješovec • pobočje Gubno • pobočja Vrenske Gorce • Pirhov breg • Gluha peč - Olimsko
	• Za tovarna in terenska vozila kolesnike brez prikolice in za zaprežna vozila	• Stara Sveta Gora- Olimsko- Križan Vrh • Trebče- Hrastje- Dekmanca- Lastnič- Brezovec pri Polju • Srebrnik • Prelasko- Pecelj • pobočja na črti Sela- Imeno
do 10 ⁰	• Za tovarna in terenska vozila kolesnike s prikolicco (upoštevajoč omejitve mikroreliefnih oblik)	• Podčetrško polje • Imensko polje • Bistriško- sotelsko polje • dolina potoka Olimšnica od Podčetrka do zaselka Slivje • področje na črti Imeno- Sela- Virštanj- Krivica- Dobležiče- Drensko Reb-ro- Bučka gorca- Vrenska Gorca- Brezovec pri Polju-Lastnič - Dekmanca • področje Zaravno- Sušica • področje Olimsko- Bojni vrh- Križan Vrh- Trebeže

3 Vsebujejo veliko vodika.

3.2. Reliefne značilnosti Srednjega Posotelja

V Srednjem Posotelju prevladujejo severovzhodne lege. Severozahodnih in zahodn leg je bistveno manj. Pri hipotetični situaciji bojnih dejstevovanj z ozemlja na levem bregu reke Sotle, bi bile pri dejstevovanju artilerijskega orožja relativno najvarnejše zahodne, jugozahodne in severozahodne ekspozicije. Slednjih je v Srednjem Posotelju v najmanj. Negativni učinek pomanjkanja relativno varnih, netolčenih ekspozicij pa zmanjšuje razgiban relief v vzpetem delu Srednjega Posotelja, predvsem zahodno od črte Drensko Rebro - Klake - Vrenska Gorca - Čen selo - Križan Vrh - Olimsko - Reber.

Ker je povprečni naklon reliefa 11° in so relativne višine od 200 do nekaj čez 300 metrov je prehodnost boljša po suhih in trdih tleh in po komunikacijah, za vsa tovorna, zaprežna in terenska motorna vozila. Naklonov do 20° je približno 84 %, delež naklonov večjih od 40° je samo 5 %. Prehodnost izven cest in poti omejujejo mikro reliefne oblike, gozdovi, sestava tal, hidrografska mreža in meteorološke razmere.

Povprečna absolutna višina Srednjega Posotelja znaša 415 m, povprečna relativna višina 184 m, povprečni naklon pa 11° . To pomeni, da je gričevnato Srednje Posotelje v povprečju dobro prehodno, če odmislimo omejitvene dejavnike.

Z vojaškoobrambnega vidika ima geografski razpored reliefnih oblik Srednjega Posotelja negativne učinke, ker napadalcu omogoča hiter prodor prek meje, čeprav je reka Sotla močan omejevalni dejavnik. Omogoča zavzetje znatnega, predvsem dolinskega dela Srednjega Posotelja, predvsem Bistriško-sotelskega, Imenskega ter Podčetrškega polja. Reliefne značilnosti narekujejo predvsem uporabo pehotnih in motoriziranih in v manjši meri mehaniziranih enot. Uporaba oklepno mehaniziranih enot ni gospodarna zaradi omejene tankovske neprehodnosti zemljišča. Hitrost prodiranja bi bila v smeri jug - sever večja, ker je splošna prehodnost boljša kot v smeri vzhod - zahod, kjer se razprostirajo za Srednje Posotelje največje orografske ovire, kot so Drensko Rebro, Vina Gora, Krn Vrh ter Križan Vrh. Vzporedniške smeri prodora sestavljajo tri smeri omejene zmogljivosti z nekaj ključnimi območji in taktičnimi objekti, ki so za branilca lahko branljivi, za napadalca pa težko obvladljivi.

3.3. Sklep

Na osnovi navedenega relief Srednjega Posotelja omogoča manever na celotnem območju samo pehotnim in motoriziranim enotam, manever oklepnih enot pa je omejen pretežno na obmejno dolinsko območje Srednjega Posotelja. Kot omejitveni dejavniki se pojavljajo mikroreliefne oblike, struge potokov, manjše uleknine, vdolbine, manjši zamočvirjeni prostori, in zorane njive.

3.4. Vojaškoobrambni pomen vremenskih razmer v Srednjem Posotelju

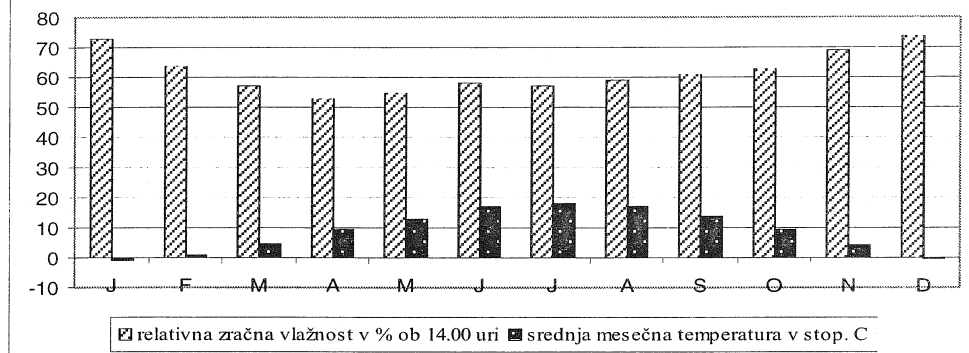
V Srednjem Posotelju ni ekstremnih temperatur in neugodne zračne vlažnosti⁴, zato omogoča primerno okolje za izvajanje bojnih dejstevovanj.

Pri tem je treba upoštevati temperaturno inverzijo ter nižje temperature 5 cm nad tlemi. Zato je dolinski del Srednjega Posotelja neprimeren za dolgotrajnejšo razmestitev moštva izven objektov, bodisi na prostem na položajih in v šotorih. Najugodnejše temperaturne razmere, primerne za daljšo razmestitev, namestitev enot ter tudi območja, primerna za mobilizacijska zbirališča,

4 Kot pravi Marjanovič (1983, 99), imajo temperature zraka v povezavi z relativno zračno vlažnostjo na bojna dejstevovanja in na druge postopke, zelo močan učinek. Visoke temperature (več kot 30°C) in zelo nizke (pod -20°C) ter visoka zračna vlažnost, zmanjšujejo psihofizično stanje moštva z zmanjševanjem njegovih bojnih in delovnih sposobnosti

Graf št. 1: Srednje mesečne temperature in relativna vlažnost zraka

(prirejeno po: Cegnar, 1996, 34)

so na vzpetem delu Srednjega Posotelja, predvsem na območjih Imenska Gorca, Sela, Virštanj, Drensko Rebno, Gubno, Lastnič, Vrenska Gorca, Hrastje pri Bistrici ter Trebče.

Območje Srednjega Posotelja je za bojna dejstovanja ter razmestitev pehotnih enot večinoma ugodno celo leto. Vendar pa se je treba izogibati namestitvi in razmestitvi enot ob potokih in rekah, ki lahko ob neurjih hitro narastejo.

3.5. Sklep

Največ padavin je maja in decembra, zato je manever motoriziranih in oklepnih sil v Srednjem Posotelju takrat manj verjeten. Padavine posledično negativno učinkujejo na ostale fizičnogeografske dejavnike in omogočajo samo kanalizirano manevriranje zgolj po komunikacijah dolinskega območja Srednjega Posotelja.

3.6. Hidrogeografske značilnosti Sotle

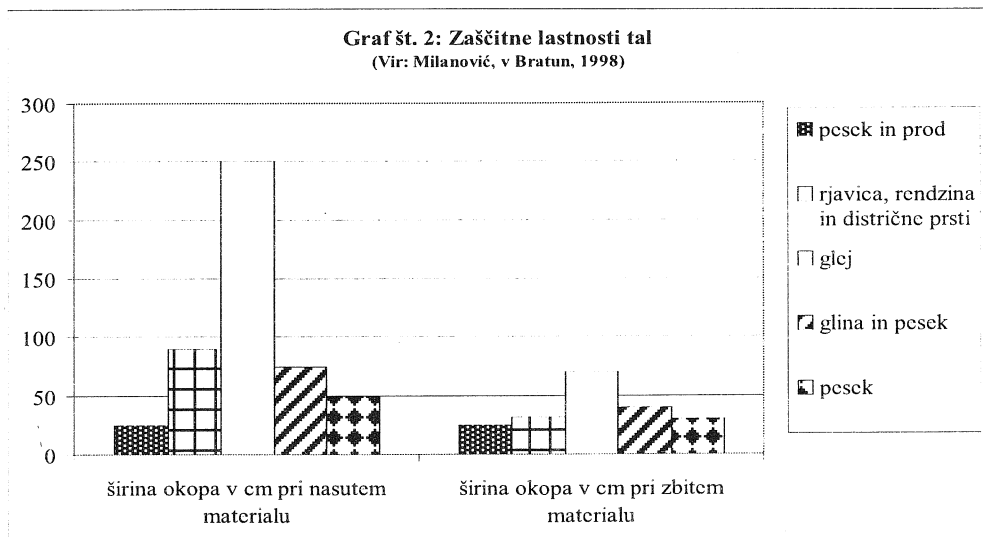
Na prvi pogled reka Sotla za prehodnost ne predstavlja nikakršne ovire. Šele natančnejše preučevanje njenih lastnosti daje drugačne zaključke.

Po terenskih ogledih in merjenjih lahko zaključimo, da so na reki Sotli štirje prehodi za motornima vozila, kolesnike in goseničarje; v treh primerih je mogoč prehod za pešce in motorna vozila samo do določene teže, ki jo dovoljuje objekt, v treh primerih pa so objekti prehodni samo za pešce in živino. Drugih urejenih prehodov, kot so brodišča in plavišča, na reki Sotli ni. Zaključimo lahko, da je reko Sotlo težje obvladati. Vzrok za to so strm naklon brežin in visok rečni breg, relativno velika hitrost reke ter mostovi slabe nosilnosti in vzdrževanja. Obvladati jo je mogoče z uporabo pontonskih elementov, z izgradnjo začasnih premostitev in uporabo obstoječih mostov.

Sotla je tankovsko neprehodna reka od sotočja z Mestinjščico do soteske Zelenjak, ker ima strm, navpičen, visok in glinast rečni breg, hitrost do 2 m/s ter glinasto in globoko strugo.

3.7. Pedološke značilnosti Srednjega Posotelja

Tla in matična podlaga dajeta zaščito pred žarčenjem ter zaščito pred ognjenim delovanjem nasprotnika. Te prikazuje graf. Iz njega lahko razberemo najboljše zaščitne lastnosti peska in proda, ki prevladujeta na celotnem območju, razen v dolinskem obrečnem delu. Sestavljajo ga ilovice in gledi.

3.8. Rastje in preglednost v Srednjem Posotelju

Preglednost prostora je po Čoloviću (1979, 40) odvisna od značilnosti reliefa in pokritosti z rastjem. Ker je pod zastornim pokrovom v času rasti 49,6 % površine, je po Čoloviću (1979, 41) Srednje Posotelje razvrščeno v kategorijo nepreglednega prostora. Reliefne oblike zmanjšujejo preglednost zahodne strani Srednjega Posotelja, če ga opazujemo z vzpetin ob Sotli. Prostor je pol pregleden, saj je mogoče z dominantnih vrhov opazovati in s tem nadzirati 50 % površine. Razlika v stopnji pokritosti med kartografskim prikazom in dejanskim stanjem nastane zaradi neupoštevanosti zastornega rastja in gozda. Srednje Posotelje nudi ugodne maskirne razmere in možnost prikritih premikov ter uporabo partizansko - gverilskega bojevanja. Geografski prostor Srednjega Posotelja je najpreglednejši v dolinskem delu. Z dominantnih vrhov je lahko opazovati in s tem nadzirati celotno smer od Zelenjaka - Sedlarjevega - do Podčetrtka, pri čemer so razmere za opazovanje boljše na slovenski strani.

3.9. Tankovska prehodnost Srednjega Posotelja

Za oceno tankovske prehodnosti Srednjega Posotelja je uporabljen razmeram prilagojen model po Marjanoviću (1983, 89-90) in Čoloviću (1979, 39-40), po katerem je zemljišče razvrščeno v štiri kategorije in sicer:

- I. Tankovsko prehodno zemljišče
- II. Omejeno tankovsko prehodno zemljišče
- III. Zelo omejeno tankovsko prehodno zemljišče
- IV. Tankovsko neprehodno zemljišče

V Srednjem Posotelju so zastopane vse štiri kategorije tankovske prehodnosti. Ne glede na naklon je tankovska neprehodnost pripisana tistemu zemljišču, na katerem se razprostira gost gozd z drevesi debeline več kot 20 cm in kjer bi obhod takšne ovire povzročil rušenje bojne razporeditve oziroma širine fronte glavnih zvrsti bojnih dejstevokanj oklepni enot. Če pa se hidrometeorološke razmere poslabšajo, se tankovska prehodnost zmanjša na vsakem zem-

ljišču. Tako se na popolni ravnini pri dolgotrajnem deževju in če je zemlja zorana, tanki sploh ne morejo premikati (Marjanović, 1983: 90). Tak primer je Bistriško - sotelsko polje, ki je za tanke kljub deklarirani tankovski prehodnosti v primeru dolgotrajnejših in obilnejših padavin zaradi njivskih površin neprehodno (Ustni vir: stotnik Igor Cebek, univ. dipl. pol.).

3.10. Sklep

Ocena tankovske prehodnosti je kumulativni seštevek učinkov reliefa, rastja ter hidrogeografskih danosti, ki preprečujejo ali olajšujejo tankovskim in oklepnim enotam neoviran manever in popolni bojni razvoj. Kot je razvidno iz ocene predstavlja Srednje Posotelje **omejeno tankovsko prehodno do tankovsko neprehodno območje**.

4. DRUŽBENOGEOGRAFSKI DEJAVNIKI SREDNJEGA POSOTELJA

4.1. Naselja

Gručasta naselja, posebno še Bistrica ob Sotli, Sedlarjevo, Srebrnik, Ples ob Sotli, Imeno ter Golobinjek ob Sotli ležijo tik ob meji ali poleg in predstavljajo ključne objekte, ki so primerni kot bojni položaji v obrambi in kot cilji napada. Kot obrambni bojni položaji imajo zmogljivost od pehotnega voda do pehotne čete. Kot ključni vojaškogeografski objekti v večini primerov dominirajo nad prekmajnimi komunikacijami, ki so primerne kot možne smeri prodora v Srednje Posotelje in naprej v notranjost države. Podobne značilnosti in vojaškogeografske lastnosti imajo naselja Buče, Kozje, Lesično, Pilštanj in Podsreda. Mogoče jih je uporabiti kot območja osredotočenja vojaških enot velikosti čete do bataljona (odreda).

Razložen tip naselij prevladuje na vzpetem delu Srednjega Posotelja. Poselitev je razpršena po pobočjih, slemenih in zaobljenih vrhovih. Med posameznimi naselji ni ostre naravnogeografske ločnice, kar otežuje orientacijo. Vsa naselja so povezana z asfaltnimi cestami. Ker pa poteka slemenitev v večini primerov v smeri zahod - vzhod, razen na zahodnem delu, kjer poteka v smeri sever - jug, tečejo ceste podobno kot pritoki reke Sotle. Manever je zato po notranjih smereh zelo otežen.

Največ počitniških hiš leži na območjih z vinogradi, to je na območju Imenske Gorce, Virštanja, Lastniča, Dekmance, Bučke Gorce, Peclja, Plesa, Srebrnika, Hrastja pri Bistrici in Trebč, kar pomeni, da so enakomerno razporejene po vsem območju Srednjega Posotelja. Možno jih je uporabiti kot opazovalnice in poveljniška mesta vojaških enot jakosti čete do bataljona ter z ostalimi objekti v naseljih kot objekte za nastanitev. V posamezni počitniški objekt se nastani oddelek in največ vod (Vir: terenski ogled, razgovori). Omejitveni dejavnik je relativno velika preglednost, predvsem pa izpostavljenost celotnega območja proti državni meji⁵.

4.2. Kulturna dediščina in njeno varovanje pred vojnimi dejstvomani

Sestavni del kulturne krajine, je deset gradov, graščin ali dvorcev ter dvajset cerkva povečini velike kulturnozgodovinske vrednosti in zaščitenih z ustreznimi mednarodnimi in

5 Tako je počitniško naselje Atomska vas pri hotelu Atomske Toplice. V Srednjem Posotelju je skupaj 1471 posteljnih zmogljivosti, kar sicer zadostuje za namestitev vojaške enote stopnje brigade, vendar so neenakomerno razporejene in osredotočene predvsem ob državni meji v Podčetrtku.

nacionalnimi predpisi⁶. Kulturnozgodovinski spomeniki⁷ in domnevna arheološka nahajališča so praviloma na območjih, ki so že od nekdaj predstavljala ključna zemljišča, bodisi kot odporne ali nadzorne točke, bodisi kot opazovalnice. Kot objekti kulturne dediščine predstavljajo za izvajanje nalog vojaške obrambe »belo liso na zemljevidu« in »nedotakljivi prostor«, kar je pri opravljanju vojaškoobrambnih nalog problem. Njihova zaščita v mirnodobnem času ne predstavlja problema, saj se je mogoče uporabi objektov in njihovih okolišev izogniti. Drugače pa je v vojni, saj ležijo objekti in njihovi okoliši na ključnih zemljiščih, katerih držanje ali zavzetje pomeni prednost pred nasprotnikom. Na smeri: meja - Bistrica ob Sotli - Podsreda - Pilštanj, so to predvsem objekti Srebrnik, Podsreda, Gradišče pri Podsredi ter Lesično - Pilštanj. V teh in drugih okoliših, se skladno z določili 152. točke Pravil službe v Slovenski vojski, enote Slovenske vojske ne bi smele nastanjevati, saj tu ležijo objekti, v katerih se opravlja dejavnost, ki je zavarovana po Ženevskih konvencijah⁸ oziroma so varovani kot kulturna dobrina.

4.3. Komunikacije in vojaškogeografske smeri v Srednjem Posotelju

Z vojaškoobrambnega vidika sta, gledano z vzhodne strani, pomembni, vendar zahtevni cestni komunikacijski smeri Bistrica ob Sotli - Trebče - Podsreda - Železno - Poklek - Mali Kamen - Brestanica ter smer Bistrica ob Sotli - Bizeljsko kot smeri, s katerih je mogoče po obvladovanju Bistrice ob Sotli, Trebč in Podsrede razmeroma hitro prodreti v dolino reke Save. Smer Bistrica ob Sotli - Trebče - Podsreda - Kozje - Lesično predstavlja možnost za prodor proti Planini pri Sevnici ter od tam v dolino reke Save in proti Zidanem Mostu. Prek Prevorja - Šentjurja pri Celju pa predstavlja smer prodora proti Celjski kotlini kot vojaškogeografskemu objektu operativno - strateškega pomena. Vendar je za obvladovanje izredno zahtevna. Za manever je najugodnejša komunikacijska smer Polje pri Bistrici - Sedlarjevo - Prelasko - Imeno - Podčetrtek - Sodna vas - Mestinje, kjer se priključi glavni taktični Rogateško - celjski smeri.

Čeprav je gostota cest razmeroma visoka, je Srednje Posotelje kljub temu težko pristopno, saj vodijo proti zahodu samo tri smeri, ki se stekajo pri trgu Lesično in tvorijo prometni vozlož taktičnega pomena. Od tam potekata v Srednje Posotelje dve smeri in sicer

- * prva na smeri Lesično - Kozje - Podsreda - Trebče - Bistrica ob Sotli z odcepom pri Kozjem za smer Buče - Sedlarjevo ter pri Podsredi za smer proti Brestanici,
- * druga cestna komunikacijska smer pa za smer Lesično - Drensko Rebno - Virštanj - Sela, kjer se pri kraju Golobinjek priključi na cestno komunikacijo Podčetrtek - Bistrica ob Sotli in pri kraju Imeno nadaljuje kot prekmejna cestna komunikacija na Hrvaško.

6 Najvažnejši predpisi, ki urejajo zaščito kulturnih dobrin ter narave:

I. Dopolnilni protokol (julij 1977) k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, 53. člen;

II. Dopolnilni protokol (julij 1977) k ženevskim konvencijam o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov, 16. člen;

Haška konvencija o zaščiti kulturnih dobrin v primeru oboroženih spopadov (maj 1954) ter Zakon o varstvu narave (Ur. l. RS št. 56/99), posebno 64. in 70. člen;

7 Kulturne dobrine so v smislu določil haške konvencije (1. člen):

a) premične in nepremične dobrine, ki so za kulturno dediščino vsakega naroda zelo pomembne, kot so: spomeniki arhitekture, umetnosti in zgodovine, verski in laični, arheološka nahajališča.....

b) zgradbe, katerih glavni namen je hraniti ali razstavljati kulturne dobrine iz alineje a).....

c) centri, v katerih se nahaja pomembno število kulturnih dobrin.....

8 15. točka Pravil službe v Slovenski vojski nalaga vsem pripadnikom Slovenske vojske dosledno spoštovanje mednarodnega vojnega in humanitarnega prava tako v vojni kot tudi v mirnodobnem času.

4.4. Vojaškoobrambni pomen obsotelske železnice

Obsotelska železniška proga je uporabna v mirnodobnem času. Težka oklepna vozila je možno prevažati po njej samo do železniške postaje Stranje, ki ima edina klančino za razkladanje težkih tovornih vozil ter oklepnikov. V času neposredne vojne nevarnosti in v vojni pa sta vloga in pomen obsotelske železniške proge zaradi obmejnega in prekmajnega poteka zanemarljiva. Obmejni potek železniške proge pa je mogoče v taktičnem smislu obojestransko uporabiti kot položaje, saj do dva metra visok nasip nudi učinkovito zaščito pred izstrelki.

4.5. Zmogljivost Srednjega Posotelja

Srednje Posotelje ima teoretično možnost sprejema in nastanitve enot brigadne strukture, pri čemer bi bile enote drugega bojnega ešalona razporejene že izven njegove naravnogeografske meje. Dostop do meje je možen iz štirih smeri, pri čemer predstavljata ozko grlo območji Lesično - Pilštanj in Podčetrtek - Sodna vas. Smeri imajo zmogljivost do enega bataljona. Za pristajanje helikopterskih desantov so primerna zaobljena travnata slemena. Za pristanek manjših letal je mogoče uporabiti tudi vzletišče⁹ »Imeno«.

5. SKLEP

Učinki splošnogeografskih, fizičnogeografskih in družbenogeografskih značilnosti Srednjega Posotelja se medsebojno dopolnjujejo, pri čemer pomanjkljivost ali slabša izraženost enega nadomestijo boljše lastnosti drugih dejavnikov. Primer: dobro tankovsko prehodnost Bistriško - sotelske ravnice lahko poslabšata grič Srebrnik in preval Trebče. Analiza Srednjega Posotelja kaže možnost vztrajne obrambe z odločnim držanjem položajev na vzpetem delu, v dolinskem delu pa izstopa elastična zadrževalna obramba z oporo na ključne objekte in ovire.

Ceste na vojašnageografskih smereh, ki vodijo prek Srednjega Posotelja v notranjost, so zelo primerne za oviranje premika in jih je mogoče uspešno braniti.

6. POVZETEK

Geografski prostor Srednjega Posotelja je **obmejna mezoregija** in je z vojaškoobrambnega vidika izredno občutljiv v primeru prenosa težišča bojnih dejstev na drugih delov vzhodnoslovenskega bojevališča. Občutljivost mu povečuje tudi možnost nenadzorovanega in neobvladljivega prehajanja različnih kategorij ljudi.

Geološke značilnosti Srednjega Posotelja so zelo raznolike. Izgradnja fortifikacijskih objektov in ovir zahteva uporabo tako ročnega orodja kot tudi mehanizacije in eksploziva.

Reliefne značilnosti omogočajo manever samo pehotnim in motoriziranim enotam, medtem ko je manever oklepnih enot omejen samo na dolinsko območje in samo do enote moči tankovskega voda, redko čete. **Tankovsko prehodna je samo Bistriško - sotelska ravnica.** Območje je lahko prehodno samo po vzporedniški smeri, po poldnevniški pa je prehodnost zaradi prevladujoče slemenitve vzhod - zahod zelo težka. **Podnebje** je za izvajanje bojnih dejstev na splošno ugodno, pri čemer so omejitveni dejavniki predvsem pada-

9 Na tem vzletišču pristajajo tudi dvokrilna letala tipa »Junkers« (Vir: avtorjev ogled)

vine in njihove posledice na tla, pa tudi poplave v dolinskem delu. **Hidrogeografske značilnosti** so močan omejitveni dejavnik manevra, pri čemer je najvažnejša reka Sotla, ki je tankovsko neprehodna, neprehodna pa je tudi za motorna vozila, pehota jo težje brede. **Pedološke značilnosti** omogočajo izdelavo popolnega rovovskega sistema predvsem v dolinskem delu in do druge tretjine vzpetega območja, medtem ko je na slemenih vrhov in na kraških območjih mogoče izdelati zaklonilnike za ležeč in klečeč položaj, redko za stoječega. Premik po njivskih površinah in izven utrjenih poti močno omejuje razmočena prst. **Rastje** omogoča dobro prikrivanje manevra predvsem na vzpetem delu. Zastorno rastje učinkovitega oviranja ne omogoča. Srednje Posotelje spada z več kot 30 % pokritostjo z rastjem med nepregledna območja. Obsotelje je pregleden do polpregleden prostor. **Manever** oklepnih vozil je razen na tankovsko prehodni Bistriško - sotelske ravnici mogoč samo vzdolž meje ter v kolonah. Na vzpetem območju je manever zaradi kanaliziranih smeri mogoč samo v kolonah.

Naselja so opremljena z ustrezno infrastrukturo, uporabno za vojaške namene, čeprav je veliko nastanitvenih zmogljivosti zaradi njihove obmejne lege, izključena. Gručasta naselja predstavljajo ključna zemljišča in jih je mogoče izkoristiti kot obrambna vozlišča taktične ravni.

SEZNAM VIROV IN LITERATURE

- Bratun, Z.; 1999: Razmerje prostor in zemljišče. Vojstvo, 99-6, str. 19-46
- Cegnar, T.; 1996: Climate of Slovenia. Hydrometeorological Institute of Slovenia.
- Čolović, G.; 1979: Vojna topografija. Udžbenik za vojne akademije JNA. VIZ, Beograd.
- Gams, I.; 1998: Geografske značilnosti Slovenije. Mladinska knjiga Ljubljana
- Marjanović, R.; 1983: Opšta vojna geografija sa europskim ratištem. VIZ, Beograd.
- Pavšek, M.; 1998: Srednjesotelsko gričevje. V: D. Perko in drugi. Slovenija, pokrajine in ljudje. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Pižorn, E.; 1999: Obrambnogeografsko vrednotenje Srednjega Posotelja. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Žabkar, A.; 1999: Gestrateški položaj Slovenije v 20. stoletju, v: Geopolitični in gestrateški položaj Republike Slovenije. Gradivo s posveta 26.01.1999. Delovni osnutek.
- 1999: Interaktivni atlas Slovenije. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- 1979: Medunarodne konvencije o ratnom pravu i sigurnosti. ZONO in DSZ, Zagreb.
- 1984: Osnovna geološka karta, Rogatec, 1:100 000, list 33-68, Geološki zavod Slovenije, VGI, Beograd.
- 1998: Pravila službe v Slovenski vojski. MORS, Ljubljana.

SUMMARY

The geographical region of »Srednje Posotelje« is a mezzo border region. From the military point of view is a very sensitive point the concentration of combat activities in case of battlefield transferred from other parts of the eastern Slovenia to this area. Its sensitivity is increased with the possibility of unsupervised and uncontrollable cross - the - border traffic. Geological characteristics of the »Srednje Posotelje« are extremely varied. A construction of fortification facilities and obstacles requires the use of manual tools, mechanisation and explosives. The landform permit manoeuvres only to infantry and motorised units. On the other hand the manoeuvres of armoured units consisting of one tank unit, rarely of a company, are limited to the valley region. Therefore the »Bistriško - sotelsko« plain is passable for tank units following the parallel line. The possibility along the meridian line is very difficult as the result of the prevailing ridges spreading east - west. The climate is generally in favour of combat activities. However, its obstacles are represented in case of strong precipitations and floods in the valley bottom as their consequences. The hydrogeographical features demonstrate strong limitation of manoeuvres, the most important being the river Sotla, which is impassable for tank and motorised units as well as infantry. The soil allows constructing of the complete ditch system, especially in the valley area and up to third level of the rising ground. On the ridges tops and in the karst regions one can construct prone and kneeling trenches, seldom manholes. The vegetation permits a good concealed position of manoeuvres, especially on a rising ground. The vegetation is not an effective obstruction. The »Srednje Posotelje« belongs to unclear areas with more than 30 % cover with vegetation, whereas the »Obsotelje« is classified as a open or half - open region. The manoeuvres of armoured units can be conducted, with the exception for the tank units impassable »Bistriško - sotelska« plain, only along the border and in the lines whereby only a complete combat development of a tank colon is possible. On the rising grounds manoeuvres can be carried out in colons because of the canalised directions. The settlements have suitable infrastructure and are very usable for military intentions. Nevertheless these accommodation facilities are unusable because of the closeness to the border. The dense settlements represent the key areas and can be used as defence junction of the tactical level.